

Istraživanje profesionalnih namjera i adaptabilnosti učenika zdravstvenih škola

¹ Zlatka Kozjak Mikić

¹ Zdravstveno učilište, Medvedgradska 55, Zagreb

Sažetak

Cilj je rada ispitati profesionalne namjere i različite aspekte profesionalne adaptabilnosti učenika zdravstvenih škola. Sudjelovalo je 350 učenika, a primijenjene su hrvatske verzije skala CAAS i IPIP-20 te upitnik sastavljen za potrebe ovog istraživanja. Podaci su analizirani t-testovima, analizom varijance i regresijskom analizom. Učenici čija je profesionalna namjera nastaviti školovanje na fakultetima srodnim njihovu srednjoškolskom zanimanju imaju višu profesionalnu adaptabilnost ($t_{(324)} = 3,88$; $p < 0,000$), zadovoljniji su svojim srednjoškolskim zanimanjem ($t_{(324)} = 7,22$; $p < 0,000$) i lakše im je donijeti odluku o profesionalnoj budućnosti ($t_{(324)} = 5,55$; $p < 0,000$) te postižu viši rezultat na osobini savjesnost ($t_{(324)} = 3,62$; $p < 0,000$) u odnosu na učenike drugačijih profesionalnih namjera. Učenici koji nakon srednje škole odmah namjeravaju izaći na tržište rada imaju višu savjesnost od skupine učenika koji namjeravaju nastaviti školovanje izvan zdravstvenog područja ($F_{(2/173)} = 5,18$; $p < 0,000$) i višu kontrolu nad svojim svoj karijernim putem u odnosu na skupinu učenika koji su još neodlučni ($F_{(2/173)} = 3,66$; $p < 0,005$). U odnosu na te obje skupine, viša im je i emocionalna stabilnost ($F_{(2/173)} = 5,72$; $p < 0,000$), zadovoljniji su odabranim srednjoškolskim zanimanjem ($F_{(2/173)} = 40,04$; $p < 0,000$)

i lakšim percipiraju donošenje odluke o profesionalnoj budućnosti ($F_{(2/173)} = 45,02$; $p < 0,000$). 39 % varijance kriterijske varijable profesionalna adaptabilnost ($R^2 = 0,39$; $F_{(7/342)} = 32,07$; $p < 0,000$) može se objasniti prediktorima: osobine ličnosti, zadovoljstvo odabranim srednjoškolskim zanimanjem i percepcija zahtjevnosti donošenja odluke o profesionalnoj budućnosti. Značajan samostalni doprinos imaju prediktori savjesnost, intelekt, zadovoljstvo odabranim srednjoškolskim zanimanjem i percepcija zahtjevnosti donošenja odluke o profesionalnoj budućnosti, a najveći ima savjesnost. Rezultati dopunjuju dosadašnje spoznaje o profesionalnoj adaptabilnosti učenika adolescentne dobi u specifičnom kontekstu zdravstvenih zanimanja.

Ključne riječi: profesionalne namjere, profesionalna adaptabilnost, učenici zdravstvenih škola

Datum primitka: 1.3.2024.

Datum prihvatanja: 15.6.2024.

<https://doi.org/10.24141/1/10/1/3>

Autor za dopisivanje

Zlatka Kozjak Mikić

A: Zdravstveno učilište, Medvedgradska 55

T: +385 91 7238 020

E-pošta: zlatkakm52@gmail.com

Uvod

Među učenicima koji se školuju u različitim zdravstvenim programima većina je onih kojima ćemo u budućnosti povjeriti brigu o svojem zdravlju, bez obzira na to odluče li se zapošljavati u svojem sektoru odmah po završetku srednje škole ili nastaviti obrazovanje za srodna zanimanja na visokoškolskoj razini. Osim stručnih znanja, među poželjne karakteristike zdravstvenih radnika pripadaju i osobine poput savjesnosti te visoke motiviranosti za rad s ljudima i pomaganjem. Usto, važno je da su zdravstveni radnici i profesionalno fleksibilni, spremni na cjeloživotno učenje i brzu adaptaciju novim radnim okolnostima i zadacima. Ima istraživanja koja upućuju i na povezanost profesionalne adaptabilnosti s općenitim zadovoljstvom životom¹, a koliko je važna u zdravstvenom sektoru, pokazalo se, primjerice, tijekom pandemije bolesti COVID-19.

Profesionalna adaptabilnost centralni je konstrukt Teorije konstrukcije karijere² i o njoj se može govoriti kroz čitav profesionalni život, pa i tijekom školovanja. Osamdesetih godina prošlog stoljeća ovaj je konstrukt zamijenio ideju o profesionalnoj zrelosti koju bi pojedinac trebao dosegnuti u određenom životnom razdoblju. Za razliku od ideje profesionalne zrelosti, profesionalna adaptabilnost naglašava razvojni aspekt, promjenjivost³, a razvoj karijere rezultat je integracije osobnih potreba pojedinca s društvenim očekivanjima⁴. Adaptabilniji pojedinci imaju bolje resurse da se tijekom karijere prilagođavaju promjenjivim profesionalnim uvjetima i zahtjevima.

Profesionalna adaptabilnost uključuje posjedovanje resursa za suočavanje sa zadacima, tranzicijama i teškoćama koje se događaju u okviru radnih uloga. Ljudi se razlikuju po svojoj spremnosti na prilagodbu i po sposobnostima za ponašanja kojima rješavaju promjenjive okolinske uvjete, što dovodi do usklađenosti s radnom ulogom.² Spremnost za prilagodbu u osnovi je konstrukcije karijere i uključuje temeljne osobine nužne za karijerno odlučivanje i razvoj, poput orijentacije ka budućnosti, ekstraverzije, savjesnosti, intelektualnog kapaciteta i sl. Resursi prilagodljivosti spadaju u psihološki kapital pojedinca i uključuju npr. samopouzdanje; optimizam, ustrajanje u ciljevima i preusmjeravanje putova koji vode do ciljeva i otpornost potrebnu za postizanje uspjeha.³ U današnjim sve promjenjivijim okolnostima otvorenog tržišta rada, nužno je da pojedinac

bude prilagodljiv na različite tranzicije koje se događaju u poslu, ali i spreman na cjeloživotno učenje kako bi ostao konkurentan, odnosno iskoristio poslovne prilike. Teorija konstrukcije karijere definira četiri glavne dimenzije profesionalne adaptabilnosti: usredotočenost na budućnost, kontrolu, znatiželju i samopouzdanje. Dimenzije predstavljaju izvore adaptabilnosti i strategija koje primjenjujemo kako bismo se uspješno nosili s izazovima u izgradnji karijere. Usredotočenost je svijest o važnosti pripreme za profesionalnu budućnost, pri čemu se prošla iskustva povezuju sa sadašnjom situacijom prema željenoj budućnosti. Kontrola uključuje samodisciplinu i samoregulaciju, savjesnost, odlučnost i organiziranost tijekom profesionalnog razvoja i radnih tranzicija. Znatiželja se odnosi na radoznalost i istraživanje međusobnog slaganja pojma o sebi i svijeta rada. Pojedinci koji su istražili svijet rada imaju više znanja o vlastitim sposobnostima, interesima, vrijednostima i zahtjevima različitih zanimanja. Samopouzdanje uključuje doživljaj samoefikasnosti o sposobnostima da se izvrši ono što je potrebno za odgovarajuće obrazovne i radne odluke. Na srednjoj se razini modela nalaze specifične skupine stavova, vjerovanja i kompetencija za svaku dimenziju koji oblikuju adaptivna ponašanja u cilju ovladavanja razvojnim zadacima, radnim tranzicijama i teškoćama. Na najnižoj razini modela nalaze se ponašanja suočavanja za svaku od dimenzija.

Istraživanja potvrđuju osobine ličnosti kao važne korelate profesionalne adaptabilnosti. Primjerice, navodi se kako određene dimenzije ličnosti poput emocionalne stabilnosti i ekstraverzije pridonose razvoju karijerne adaptabilnosti.⁵ Sulistiani i Handoyo⁶ u svojem preglednom radu navode rezultate koji potvrđuju povezanost profesionalne adaptabilnosti s demografskim čimbenicima poput dobi i spola, različitim unutarnjim čimbenicima (savjesnost, pozitivno emocionalno raspoloženje, vjera u sposobnosti, orijentacija prema budućnosti, nada, optimizam, samoregulacija) i nekim vanjskim čimbenicima (npr. socijalna podrška roditelja i obitelji, pozitivno i motivirajuće školsko okruženje). Navodi se kako istraživanja potvrđuju pozitivnu povezanost bar nekih (savjesnost) ili čak svih dimenzija Velepetorog modela s profesionalnom adaptabilnošću.³ Metaanaliza je pokazala kako sve osobine ličnosti Velepetorog modela, uzete zajedno u regresijskom modelu objašnjavanju 50 do 60 % varijance profesionalne adaptabilnosti.³ Spomenuti je Velepetori model⁷ širokoprihvaćen model ličnosti, a valjanost modela potvrđena je u brojnim istraživanjima, pa tako i u području profesionalnog razvoja. Zasniva na pet ortogonalnih dimenzija ili osobi-

na: ekstraverziji, ugodnosti, savjesnosti, emocionalnoj stabilnosti te intelektu.^{7,8}

U Hrvatskoj je relativno mali broj istraživanja koja se bave profesionalnom adaptabilnošću adolescenata⁹⁻¹¹ te istražuju povezanost konstrukta s dimenzijama Velepeterog modela, a osobito onih koji istražuju navedene konstrukte u kontekstu zdravstva. Komar¹² je primijenila Velepeteri model istražujući osobine ličnosti studenata sestrištva i studenata medicine, a Vojković¹³ je primijenila model u istraživanju doprinosa osobina ličnosti empatiji studenata zdravstvenih studija. Prema našim saznanjima, nema nijednog objavljenog rada koji bi navedene konstrukte ispitivao u kontekstu učenika završnih razreda zdravstvenih škola, iako se ti učenici nalaze pred jednim od ključnih trenutaka razvoja profesionalne karijere. Stoga su, kako bi se dopunile dosadašnje spoznaje, ciljevi ovog rada ispitati profesionalne namjere i različite aspekte profesionalne adaptabilnosti učenika zdravstvenih škola pri kraju srednjoškolskog obrazovanja te provjeriti može li se njihova profesionalna adaptabilnost predvidjeti na osnovi osobina ličnosti, zadovoljstva odabranim srednjoškolskim zanimanjem i percepcije zahtjevnosti donošenja odluke o profesionalnom odabiru nakon srednje škole.

Metode

Sudionici i postupak istraživanja

U istraživanju je sudjelovalo 350 učenika različitih zdravstvenih programa iz šest škola s područja Zagreba i Sisačko-moslavačke županije. Od ukupnog broja bilo je 305 (87,1 %) djevojaka i 45 mladića (12,9 %). Istraživanje je provedeno kao dio ESF projekta UP.03.3.1.04.0020 – Regionalni centar kompetentnosti Mlinarska. Podatke su elektronički prikupili psiholozi i pedagozi uključenih škola na početku završne godine srednjoškolskog obrazovanja sudionika. Sudionicima je objašnjena svrha istraživanja, a ispunjavanje upitnika bilo je u potpunosti dobrovoljno i u njihovu slobodnom vremenu. Iako su sudionici bili punoljetni, i njihovi su roditelji obaviješteni o istraživanju. U okviru rada bit će analiziran dio podataka prikupljenih tijekom trajanja projekta.

Mjerni instrumenti

2.2.1. Skala profesionalne adaptabilnosti (engl. *The Career Adapt-Abilities Scale – CAAS*)

Autori su skale Mark Savickas i Eric Porfeli², a prijevod i adaptaciju za Hrvatsku proveli su Iva Šverko i Toni Babarović¹¹. Skala je javno dostupna, no zatražene su i dobivene dozvole za korištenje od autora originalne skale i autora hrvatske verzije. Skala profesionalne adaptabilnosti mjeri četiri dimenzije profesionalne adaptabilnosti: usredotočenost na budućnost (engl. *concern*), kontrolu (engl. *control*), znatiželju (engl. *curiosity*) i samopouzdanje (engl. *confidence*). Ima 24 čestice (tvrdnje), za svaku dimenziju po šest. Sudionici iskazuju slaganje sa svakom od navedenih tvrdnji na skali od 1 (u potpunosti se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem). Ukupni se rezultat izračunava kao prosjek vrijednosti odgovora na svih 24 čestica. Rezultati na svakoj od dimenzija izračunavaju se kao prosjek vrijednosti odgovora na šest pripadajućih čestica. Viši rezultat ukazuje na višu profesionalnu adaptabilnost. Unutarnja je konzistentcija (pouzdanost) skale izražena Cronbachovim alfa indeksom visoka (0,92), a indeksi su po podljestvicama između 0,71 i 0,83. Visoke pouzdanosti hrvatske inačice skale potvrđene su i u više prethodnih istraživanja.⁹⁻¹¹

IPIP-20

(engl. *International Personality Item Pool*)

Autor je skale IPIP Lewis Goldberg⁷, a hrvatsku verziju upitnika u suradnji s autorom originalne skale priredio je Boris Mlačić¹⁴. Upitnik je javno dostupan, kako verzija na engleskom tako i prijevod na hrvatski jezik. IPIP ima verzije različite duljine, a u ovome istraživanju korištena je inačica od 20 čestica, koja je u prethodnim istraživanjima pokazala dobre mjere pouzdanosti^{15,16}, za čije je korištenje dobivena suglasnost autora. Verzija upitnika IPIP-20 konstruirana je tako da su iz verzije upitnika s 50 čestica¹⁴ odabrane čestice s najvišom saturacijom u samoprocjenama na svakoj od pet dimenzija. Pri tome se pazilo na polarnost dimenzija, zastupljenost dimenzija u općoj populaciji te da u svakoj osobini ličnosti budu zastupljene različite facete.¹⁶ Mjeri se pet osobina (ekstraverzija, ugodnost, savjesnost, emocionalna stabilnost, intelekt), a za svaku dimenziju skala sadrži po četiri čestice. Sudionici iskazuju slaganje sa svakom od navedenih tvrdnji na skali od 1 (posve je netočno za mene) do 5 (posve je točno za mene). Rezultati na svakoj od dimenzija izračunavaju se kao prosjek vrijedno-

sti odgovora na četiri pripadajuće čestice, nakon što se odgovori u pojedinim česticama obrnu prema ključu za odgovore. Viši rezultat ukazuje na višu razvijenost pojedine osobine. Pouzdanosti su podljestvica tipa unutarne konzistencije između 0,58 i 0,73.

Upitnik za prikupljanje dodatnih podataka

Sudionici su odgovarali i na demografska pitanja te na pitanja o profesionalnim namjerama, zadovoljstvu odabranim srednjoškolskim zanimanjem i percepciji zahtjevnosti donošenja odluke o vlastitoj profesionalnoj budućnosti po završetku srednje škole.

Rezultati istraživanja

Prosječna je vrijednost zadovoljstva odabirom srednjoškolskog programa na skali školskih ocjena vrlo dobra (M = 3,95; SD = 1,11), pri čemu je 244 (69,7 %) sudionika iznimno zadovoljno svojim izborom (ocjene 4 i 5). Za 97 (27,8 %) sudionika donošenje odluke o daljnjoj profesionalnoj budućnosti nije nimalo lako, 103 (29,4 %) odgovara da im nije ni osobito lako ni osobito teško donijeti odluku, dok je 150 (42,9 %) sudionika lako donijelo odluku. Osnovne podatke za varijable korištene u istraživanju prikazuje tablica 1.

150 (42,9 %) sudionika odgovorilo je da namjeravaju upisati neki fakultet najbliži njihovu srednjoškolskom zanimanju, 57 (16,3 %) izražava namjeru upisivanja nekog fa-

Tablica 1. Osnovni deskriptivni podaci i podaci o raspodjeli rezultata za korištene varijable (N = 350)

	M SD	OR TR	K-S	asimetrija	spljoštenost
Ukupna profesionalna adaptabilnost	102,63 11,68	47 – 120 24 – 120	0,07 **	-0,84	1,24
Usredotočenost	26,02 3,60	6 – 30 6 – 30	0,13 **	-1,16	2,46
Kontrola	25,66 3,14	10 – 30 6 – 30	0,10 **	-0,88	1,43
Znatiželja	25,02 3,55	6 – 30 6 – 30	0,13 **	-1,08	2,17
Samopouzdanje	25,30 3,25	14 – 30 6 – 30	0,09 **	-0,58	0,07
Ekstraverzija	13,72 3,11	5 – 20 4 – 20	0,08 **	-0,07	-0,32
Ugodnost	15,33 2,81	4 – 20 4 – 20	0,11 **	-0,45	0,03
Savjesnost	16,20 2,82	6 – 20 4 – 20	0,13 **	-0,80	0,30
Emocionalna stabilnost	12,60 3,53	4 – 20 4 – 20	0,09 **	-0,26	-0,41
Intelekt	15,10 2,56	7 – 20 4 – 20	0,10 **	0,06	-0,46
Zadovoljstvo odabranim srednjoškolskim programom	3,95 1,11	1 – 5 1 – 5	0,23 **	-0,90	0,06
Percepcija zahtjevnosti donošenja odluke	3,25 1,26	1 – 5 1 – 5	0,15 **	-0,18	-0,94

OR/TR – opaženi i teoretski raspon rezultata; K-S – Kolmogorov-Smirnovljev test normaliteta raspodjele; asimetrija i spljoštenost – karakteristike raspodjele; ** p < 0,001

kulteta posve različitog od srednjoškolskog programa, 50 (14,3 %) se namjerava zaposliti odmah po završetku srednje škole, a 69 (19,7 %) sudionika nije se još odlučilo. Bilo je još nekih odgovora (npr. upisati bilo koji fakultet u inozemstvu, potražiti neki posao u inozemstvu i sl.) i njihovi odgovori nisu ušli u daljnju analizu, jer je frekvencija takvih odgovora bila premala. Iako distribucije varijabli (tablica 1) odstupaju od normalne u smjeru viših rezultata, podaci o asimetriji i spljoštenosti distribucija u dozvoljenom su intervalu te je u obradi rezultata primijenjena parametrijska statistika. Učenici koji namjeravaju nastaviti školovanje u zdravstvenom sektoru imaju višu profesionalnu adaptabilnost u odnosu na skupinu učenika koji imaju drugačije profesionalne namjere ($t_{(324)} = 3,88$; $p < 0,000$). Osim toga, imaju izraženije sve aspekte profesionalne adaptabilnosti: usredotočenost ($t_{(324)} = 4,70$; $p < 0,000$), kontrolu ($t_{(324)} = 2,63$; $p < 0,000$), znatiželju ($t_{(324)} = 2,49$; $p < 0,000$) i samopouzda-

nje ($t_{(324)} = 3,42$; $p < 0,000$). Zadovoljniji su odabranim srednjoškolskim programom ($t_{(324)} = 7,22$; $p < 0,000$) i percipiraju kako lakše donose odluku o profesionalnoj budućnosti nakon što završe srednju školu ($t_{(324)} = 5,55$; $p < 0,000$). Dobiivena je i statistički značajna razlika za osobinu savjesnost, koja im je također viša ($t_{(324)} = 3,62$; $p < 0,000$). Rezultati su prikazani u tablici 2.

Za provjeru razlika među skupinama sudionika koji imaju drugačije profesionalne namjere po završetku srednje škole: nastaviti obrazovanje na fakultetima različitim od srednjoškolskog zanimanja (1. skupina), odmah izaći na tržište rada (2. skupina) ili su još neodlučni (3. skupina), provedene su analize varijance uz *post hoc* analize uz Bonferroni korekciju. Učenici čija je namjera odmah izaći na tržište rada razlikuju se od ostalih učenika, iako neke dobivene razlike nisu velike. Imaju višu savjesnost od učenika koji namjeravaju nastaviti školovanje izvan

Tablica 2. Osnovni deskriptivni podaci i podaci o testiranju značajnosti razlika između dviju skupina za varijable profesionalne adaptabilnosti (N1 = 150; N2 = 176)

	1. skupina	2. skupina	
	M SD	M SD	t-test
Ukupna profesionalna adaptabilnost	105,08 11,56	100,16 11,28	3,88 (324)**
Usredotočenost	26,97 3,13	25,13 3,80	4,70 (324)**
Kontrola	26,11 3,24	25,20 2,98	2,63 (324)**
Znatiželja	26,08 3,67	25,10 3,36	2,49 (324)**
Samopouzdanje	25,93 3,04	24,72 3,27	3,42 (324)**
Ekstraverzija	13,68 3,08	13,66 3,13	0,04 (324) $p < 0,96$
Ugodnost	15,55 2,56	15,20 3,01	1,11 (324) $p < 0,26$
Savjesnost	16,82 2,51	15,71 2,59	3,62 (324)**
Emocionalna stabilnost	13,08 3,29	12,35 3,70	1,84 (324) $p < 0,06$
Intelekt	14,76 2,34	15,30 2,62	1,94 (324) $p < 0,06$
Zadovoljstvo odabranim srednjoškolskim programom	4,44 0,76	3,63 1,18	7,22 (324)**
Percepcija zahtjevnosti donošenja odluke	3,65 1,06	2,90 1,32	5,55 (324)**

1. skupina – profesionalna namjera nastaviti školovanje na srodnom fakultetu; 2. skupina – ostale profesionalne namjere; ** $p < 0,001$

zdravstvenog područja ($F_{(2/173)} = 5,18; p < 0,000$) te imaju višu kontrolu nad svojim svoj karijernim putom u odnosu na skupinu neodlučnih ($F_{(2/173)} = 3,66; p < 0,005$). U odnosu na dvije ostale skupine, viša im je emocionalna stabilnost ($F_{(2/173)} = 5,72; p < 0,000$), zadovoljniji su svojim srednjoškolskim zanimanjem ($F_{(2/173)} = 40,04; p < 0,000$) i lakšim percipiraju donošenje odluke o svojoj profesionalnoj budućnosti ($F_{(2/173)} = 45,02; p < 0,000$). Rezultate prikazuje tablica 3.

Kako bismo provjerili koliki se dio varijance kriterijske varijable profesionalna adaptabilnost može predvidjeti na osnovi odabranog skupa prediktora, provedena je standardna regresijska analiza. Prethodno je izračunana matrica korelacija. Multikolinearnost među varijablama u okvirima je dozvoljenoga (VIF vrijednosti sve su $< 1,3$). Koeficijente korelacija prikazuje tablica 4.

U model su uvrštene prediktorske varijable ekstraverzija, ugodnost, savjesnost, emocionalna stabilnost, intelekt, zadovoljstvo odabranim srednjoškolskim programom i percepcija zahtjevnosti donošenja odluke o profesionalnom odabiru. Odabrani skup prediktora objašnjava ukupno 39 % varijance kriterijske varijable ($R^2 = 0,39; F_{(7/342)} = 32,07; p < 0,000$). Savjesnost, intelekt, zadovoljstvo odabranim srednjoškolskim programom i percepcija zahtjevnosti donošenja odluke o profesionalnom odabiru nakon srednje škole imaju statistički značajan samostalni doprinos. Najveći samostalni doprinos ima varijabla savjesnost ($\beta = 0,39; p < 0,000$). Rezultate hijerarhijske regresijske analize i prediktorske varijable s iskazanim samostalnim doprinosom u objašnjanju kriterijske varijable prikazuje tablica 5.

Tablica 3. Osnovni deskriptivni podaci i podaci o testiranju značajnosti razlika između triju skupina (N1 = 57; N2 = 50; N3 = 69)

	1. skupina	2. skupina	3. skupina	F-omjer i razlike
	M SD	M SD	M SD	
Ukupna profesionalna adaptabilnost	99,30 12,04	102,56 11,92	99,13 9,99	1,59(2/173) $p < 0,20$
Usredotočenost	25,01 4,66	26,08 3,45	24,53 3,12	2,46 (2/173) $p < 0,08$
Kontrola	25,03 3,19	26,12 2,89	24,66 2,76	3,66 (2/173)* M2 > M3
Znatizelja	25,16 3,38	24,90 3,76	25,21 3,06	0,13 (2/173) $p < 0,87$
Samopouzdanje	24,08 3,28	25,46 3,25	24,71 3,20	2,38 (2/173) $p < 0,09$
Ekstraverzija	13,22 3,42	13,90 2,82	13,85 3,10	0,82 (2/173) $p < 0,44$
Ugodnost	14,47 3,23	15,11 2,86	15,84 2,83	3,30 (2/173) $p < 0,06$
Savjesnost	14,78 3,28	16,56 2,76	15,86 2,60	5,18 (2/173)** M2 > M1
Emocionalna stabilnost	11,81 3,83	13,82 2,99	11,75 3,82	5,72 (2/173)** M2 > M1 M2 > M3
Intelekt	15,05 2,55	15,24 2,74	15,55 2,61	0,57 (2/173) $p < 0,56$
Zadovoljstvo odabranim srednjoškolskim programom	2,81 1,21	4,52 0,61	3,65 0,99	40,04 (2/173)** M2 > M1 M2 > M3
Percepcija zahtjevnosti donošenja odluke	3,02 1,35	3,94 0,97	2,04 0,88	45,02 (2/173)** M2 > M1 M2 > M3

1. skupina – profesionalna namjera nastaviti školovanje na fakultetu različitim od srednjoškolskog zanimanja; 2. skupina – profesionalna namjera odmah izaći na tržište rada; 3. skupina – neodlučni; ** $p < 0,001$, * $p < 0,005$

Tablica 4. Matrica korelacija za varijable profesionalne adaptabilnosti, osobina ličnosti, zadovoljstva odabranim srednjoškolskim zanimanjem i percepcije zahtjevnosti donošenja odluke o profesionalnom odabiru (N = 350)

varijabla	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	
1. PACO		0,64**	0,69**	0,62**		0,86**	0,11	0,09	0,44**	0,14	0,21*	0,28**	0,40**
2. PACRTL			0,62**	0,74**		0,86**	0,26**	0,01	0,65**	0,33**	0,27**	0,22*	0,39**
3. PACUR				0,64**		0,86**	0,22*	0,20*	0,33**	0,10	0,33**	0,19	0,19
4. PACON						0,86**	0,22*	0,01	0,51**	0,38**	0,27**	0,32**	0,32**
5. PAUKU							0,23*	0,09	0,50**	0,26**	0,32**	0,29**	0,38**
6. IPEKS								0,14	0,15	0,30**	0,36**	0,04	0,09
7. IPUGO									0,19	0,00	0,08	0,20*	0,03
8. IPSAV										0,35**	0,10	0,29**	0,26**
9. IPEMS											0,08	0,24*	0,25**
10. IPINT												0,04	0,05
11. ZADO													0,31**
12. ZAHT													

PACO-PACON – profesionalna adaptabilnost – podljestvice: usredotočenost, kontrola, znatiželja, samopouzdanje; PAUKU – profesionalna adaptabilnost – ukupna skala; IPEKS-IPINT – osobine ličnosti – podljestvice: ekstraverzija, ugodnost, savjesnost, emocionalna stabilnost, Intelpekt; ZADO – zadovoljstvo odabranim srednjoškolskim zanimanjem; ZAHT – percepcija zahtjevnosti donošenja odluke o profesionalnom odabiru; ** p < 0,01; * p < 0,05

Tablica 5. Rezultati standardne regresijske analize za kriterijsku varijablu profesionalna adaptabilnost (N = 350)

<i>Kriterijska varijabla: Profesionalna adaptabilnost</i>	
<i>Prediktorske varijable</i>	<i>β-koeficijent</i>
Savjesnost	β = 0,39**
Ekstraverzija	β = 0,06
Ugodnost	β = 0,04
Emocionalna stabilnost	β = 0,00
Intelpekt	β = 0,24**
Zadovoljstvo odabranim srednjoškolskim programom	β = 0,10*
Percepcija zahtjevnosti donošenja odluke o profesionalnom odabiru	β = 0,22**

R² = 0,39
F (7/342)=32,07**

* p < 0,005; ** p < 0,001; R²/ F – ukupni doprinos svih prediktora u objašnjenju varijanci kriterijske varijable i njegova statistička značajnost

Diskusija

Cilj istraživanja bio je ispitati profesionalne namjere i različite aspekte profesionalne adaptabilnosti učenika zdravstvenih škola pri kraju njihova srednjoškolskog obrazovanja. Namjera je bila provjeriti može li se profesionalna adaptabilnost učenika predvidjeti na osnovi osobina ličnosti Velepeterog modela, zadovoljstva srednjoškolskim zanimanjem za koje se učenici školuju

i percepcije zahtjevnosti donošenja odluke o profesionalnom odabiru po završetku srednje škole. Naime, osobine ličnosti u više radova detektiraju se kao antecedentne varijable profesionalne adaptabilnosti.^{3,17} Pretpostavka autora bila je i da zadovoljstvo odabranim zanimanjem može biti povezano s profesionalnom adaptabilnošću. Druga pretpostavka bila je da učenici zadovoljniji svojim prvim profesionalnim odabirom – odabirom srednje škole, lakše donose odluku o nastavku profesionalne karijere, dok bi oni manje zadovoljni mogli pri tom odabiru imati više teškoća.

Iz neposrednog rada s učenicima poznato je kako se odabir srednje škole, pa tako i one zdravstvenog usmjerenja često odvija na preporuku obitelji i prijatelja. S obzirom na to da će većina učenika ostati u sektoru zdravstva, osim podrške iz obiteljskog i prijateljskog kruga, kvalitetna pomoć u profesionalnom usmjeravanju vrlo je važna. U skladu s Teorijom konstrukcije karijere, odabirom strukovne škole zdravstvenog usmjerenja učenici su napravili svoj prvi profesionalni odabir i tako znatno usmjerili svoju profesionalnu budućnost. Osnovni je cilj strukovnih škola pripremiti učenike za tržište rada, a studijski programi najveću važnost pridaju uspjehu na ispitima državne mature ili vlastitim prijamnim ispitima. To je prilagođeno učenicima iz gimnazija te je učenicima strukovnih škola otežan upis studijskih programa. Ove su okolnosti izrazito vidljive u atraktivnom sektoru zdravstva. Stoga je jako važno pitanje u kojoj su mjeri učenici na završetku svojeg srednjoškolskog obrazovanja zadovoljni svojim prvim profesionalnim odabirom. Zadovoljstvo poslom kojim se zdravstveni djelatnik bavi neće utjecati samo na kvalitetu njegova života, nego će imati višestruke refleksije i na pacijente s kojima će dolaziti u doticaj.

Prikupljeni rezultati pokazuju kako je većina sudionika vrlo visoko ocijenila svoj stupanj zadovoljstva odabirom srednjoškolskog programa. 69,7 % sudionika iznimno zadovoljno svojim izborom i na skali školskih ocjena svoje su zadovoljstvo ocijenili ocjenama 4 ili 5. Otprilike trećina sudionika (30,3 %) manje je zadovoljna ili nezadovoljna i stupanj zadovoljstva ocijenili su ocjenama 3, 2 ili 1.

Donošenje odluke o nastavku profesionalnog puta nakon srednje škole za 42,8 % sudionika je lako, dok za otprilike trećinu (27,8 %) sudionika nije nimalo lako. Njihove su profesionalne namjere različite. Više od 40 % učenika namjerava upisati nastavak obrazovanja u zdravstvenom području, oko 16 % želi u potpunosti promijeniti područje, oko 14 % planira odmah izaći na tržište rada i zaposliti se. Oko 20 % učenika u vremenu provedbe istraživanja još nije donijelo odluku o daljnjem profesionalnom putu, neodlučni su.

Učenici koji namjeravaju nastaviti školovanje na višoj obrazovnoj razini u zdravstvenom sektoru postižu više rezultate na skali Profesionalna adaptabilnost u odnosu na skupinu učenika koji imaju drugačije profesionalne namjere ($t_{(324)} = 3,88$; $p < 0,000$). Postižu više rezultate na svima skalama koje mjere različite dimenzije profesionalne adaptabilnosti: usredotočenost ($t_{(324)} = 4,70$; $p < 0,000$), kontrolu ($t_{(324)} = 2,63$; $p < 0,000$), znatiželju ($t_{(324)} = 2,49$; $p < 0,000$) i samopouzdanje ($t_{(324)} = 3,42$;

$p < 0,000$). Zadovoljniji su svojim srednjoškolskim zanimanjem ($t_{(324)} = 7,22$; $p < 0,000$) i lakše su donijeli odluku o nastavku profesionalnog puta nakon srednje škole u odnosu na učenike drugačijih profesionalnih namjera ($t_{(324)} = 5,55$; $p < 0,000$).

Navedeni rezultati upućuju na zaključak da su to učenici koji su svoj prvi profesionalni izbor – odabir srednje škole, odradili vrlo uspješno. Od osobina ličnosti, značajna razlika dobivena je samo za osobinu savjesnost, koja je ovoj skupini učenika viša u odnosu na skupinu učenika drugačijih profesionalnih namjera ($t_{(324)} = 3,62$; $p < 0,000$). Veličina dobivenih efekata računana je putem Cohenova d-indeksa i kreće se u rasponu od 0,42 do 0,81, odnosno u rasponu od srednje velikog do velikog efekta.

Ispitujući razlike između ostalih skupina sudionika, potrebno je biti oprezniji sa zaključcima, s obzirom na mali broj sudionika u pojedinim kategorijama (od 50 do 69). Dobivene statistički značajne razlike pokazuju da se učenici čija je profesionalna namjera odmah po završetku srednje škole izaći na tržište rada razlikuju od skupine učenika koja svoju budućnost ne vidi u sektoru zdravstva ili su još neodlučni.

Učenici čija je namjera odmah po završetku srednjoškolskog obrazovanja raditi u sektoru za koji su se školovali zadovoljniji su svojim srednjoškolskim zanimanjem ($F_{(2/173)} = 40,04$; $p < 0,000$), lakše su donijeli odluku o profesionalnom putu nakon srednje škole ($F_{(2/173)} = 45,02$; $p < 0,000$) i imaju višu emocionalnu stabilnost ($F_{(2/173)} = 5,72$; $p < 0,000$) te višu savjesnost ($F_{(2/173)} = 5,18$; $p < 0,000$) u odnosu na skupinu učenika koji svoju profesionalnu budućnost ne vide u sektoru zdravstva i žele nastaviti studirati na fakultetima izvan tog sektora.

Učenici koji nakon srednje škole imaju namjeru odmah se zaposliti razlikuju se i od skupine neodlučnih učenika. I od njih su zadovoljniji svojim srednjoškolskim zanimanjem, lakše su donijeli odluku o tome što dalje na profesionalnom putu, imaju višu emocionalnu stabilnost, kako pokazuju prethodno navedeni rezultati provedenih analiza varijance. Ove se dvije skupine razlikuju i po tome što učenici koji nakon srednje škole odmah namjeravaju izaći na tržište rada imaju i veću kontrolu nad osobnim karijernim putom ($F_{(2/173)} = 3,66$; $p < 0,005$). Moglo bi se reći kako je i skupina učenika koji odmah po završetku srednje škole žele izaći na tržište rada i zaposliti se donijela dobru profesionalnu odluku o odabiru srednjoškolskog programa.

Veličina dobivenih efekata izračunana je preko indeksa η^2 i kreće se od zanemarivog 0,04 do srednje jakog efekta veličine 0,34.

Zanimljivo je da se skupine učenika čija je profesionalna namjera nastaviti školovanje izvan zdravstvenog sektora i koji se još nisu odlučili međusobno ne razlikuju značajno ni po jednoj ispitivanoj varijabli. Upravo bi ove skupine učenika trebalo što prije prepoznati i raditi s njima na realističnom profesionalnom odlučivanju, kako bi im se pomoglo da donesu dobru odluku o nastavku svojeg profesionalnog puta i time umanjilo rizike da jednog dana budu nezadovoljni zdravstveni radnici.

Regresijskom analizom dobiveni su rezultati koji su pokazali kako se ukupno 39 % varijance kriterijske varijable profesionalna adaptabilnost može objasniti odabranim skupom prediktora ($R^2 = 0,39$; $F_{(7/342)} = 32,07$; $p < 0,000$). Značajan samostalni doprinos imaju zadovoljstvo odabranim srednjoškolskim programom i percepcija manje zahtjevnosti donošenja odluke o profesionalnom odabiru nakon srednje škole, a od varijabli Velepeterog modela savjesnost i intelekt, pri čemu najveći samostalni doprinos ostvaruje varijabla savjesnost ($\beta = 0,39$; $p < 0,000$). Savjesnost, uz pridržavanje normi i pravila, uključuje i promišljeno djelovanje, organiziranost i odgovornost u radu i postavljanja prioriteta. Očekivano je da se osoba koja se ponaša na takav način lakše prilagođava novim zadacima i tranzicijama i u radnom kontekstu, odnosno da je profesionalno adaptabilna. Dimenzija intelekt uključuje brzo shvaćanje, kreativnost, originalnost i znatiželju. U drugom, također široko prihvaćenom modelu ličnosti – Petofaktorskom modelu ličnosti¹⁸, interpretira se kao otvorenost iskustvu. I s ovim je ponašanjima lako povezati profesionalnu adaptabilnost te se može reći kako su ovi rezultati potvrdili očekivanja te su u skladu s istraživanjima koja potvrđuju osobine ličnosti, a osobito savjesnost, kao važne korelate profesionalne adaptabilnosti.^{3,6}

Zaključak

Provedeno istraživanje djelomično je potvrdilo rezultate prethodnih istraživanja. Rezultati su potvrdili da je savjesnost jedan od najvažnijih korelata profesionalne adaptabilnosti, ali nisu potvrdili prethodne nalaze o važnosti drugih osobina ličnosti iz Velepeterog modela.^{3,6}

Prikupljeni podaci dopunjuju dosadašnje spoznaje o profesionalnoj adaptabilnosti učenika adolescentne dobi u specifičnom kontekstu zdravstvenih zanimanja, što do sad nije bilo istraživano u Hrvatskoj. Imaju važne praktične implikacije za edukatore i savjetnike koji se bave profesionalnim usmjeravanjem i razvojem karijere u zdravstvenim školama. Školski programi profesionalnog razvoja efikasni su u poticanju profesionalnog razvoja i profesionalne zrelosti učenika.^{19,20} Programi profesionalnog razvoja trebali bi biti usmjereni na povećanje zadovoljstva učenika odabranim programom kroz pružanje podrške u donošenju profesionalnih odluka. Radionice organizirane tijekom dužega razdoblja, odnosno barem kroz zadnje dvije godine srednjoškolskog obrazovanja, mogu omogućiti učenicima da pravodobno prepoznaju važnost prikladnog odabira zanimanja te da podignu razinu profesionalne informiranosti o svijetu rada prije novoga profesionalnog odabira pri završetku srednje škole.

Međutim, s interpretacijom rezultata ovog istraživanja potrebno je biti oprezan. Budući da je riječ o korelacijskom istraživanju s prigodnim uzorkom učenika, rezultate treba promatrati kao trendove koji zahtijevaju daljnja istraživanja. U budućim istraživanjima bilo bi korisno primijeniti longitudinalni dizajn kako bi se pratili profesionalni ishodi učenika nakon završetka srednje škole te njihove povezanosti s profesionalnim namjerama i ostalim ispitivanim varijablama. Osim toga, potrebno je istražiti i utjecaj različitih vanjskih čimbenika koji mogu biti važni korelati profesionalne adaptabilnosti.

Referencije

1. Santilli S, Marcionetti J, Rochat S, Rossier J, Nota L. Career adaptability, hope, optimism, and life satisfaction in Italian and Swiss adolescents. *J.Career Dev.* 2017; 44(1): 62–76.
2. Savickas ML, Porfeli EJ. Career Adapt-Abilities Scale: Construction, reliability, and measurement equivalence across 13 countries. *J.Vocat. Behav.* 2012; 80: 661–673.
3. Rudolph CW, Lavigne KN, Zacher H. Career adaptability: A meta-analysis of relationships with measures of adaptivity, adapting responses, and adaptation results. *J.Vocat.Behav.* 2017; 98: 17–34.
4. Savickas ML. Career construction: A developmental theory of vocational behaviour. U: Brown D, ur. *Career choice and development*, 4 izd. San Francisco: Jossey-Bass; 2012; str. 149–205.
5. Hirschi A. Career adaptability development in adolescence: Multiple predictors and effect on sense of power and life satisfaction. *J.Vocat. Behav.* 2009; 74(2): 145–155.
6. Sulistiani W, Handoyo S. Career Adaptability: The Influence of Readiness and Adaptation Success in the education Context: a Literature Review. U: 3. Asean Conference on Psychology, Counselling, and Humanities. AC-PCH. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research.* 2018; (133): str. 195–205.
7. Goldberg LR. The development of markers for the Big-Five factor structure. *Psychological assessment.* 1992; 4(1): 26–42.
8. De Raad B, Mlačić B. Big five factor model, theory and structure. U: Wright JD, ur. *International encyclopedia of the social & behavioral sciences*, 2. izd. Elsevier Science and Technology; 2015. str. 559–566.
9. Galić M. Profesionalna adaptabilnost i karijerna pripremljenost učenika pomorskih škola u Hrvatskoj [završni rad]. Zadar. Sveučilište u Zadru, Odjel za psihologiju; 2020. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:032524>.
10. Mikić D. Neke odrednice profesionalne adaptabilnosti studenata (diplomski rad). Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija, Odsjek za psihologiju; 2022. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:160019>.
11. Šverko I, Babarović T. Applying career construction model of adaptation to career transition in adolescence: A two-study paper. *J.Vocat.Behav.* 2016; 111: 59–73.
12. Komar J. Podudarnost osobina ličnosti studenata sestrištva sa sestrištvom kao profesijom [diplomski rad]. Split: Sveučilište u Splitu, Sveučilišni odjel zdravstvenih studija; 2021. Dostupno na <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:176:666689>.
13. Vojković I. Doprinos osobina ličnosti u predviđanju empatije studenata zdravstvenih studija [završni rad]. Split, Sveučilište u Splitu, Sveučilišni odjel zdravstvenih studija; 2017. Dostupno na: <https://urn:nbn:hr:176:069473>.
14. Mlačić B, Goldberg LR. An analysis of a cross-cultural personality inventory: The IPIP Big-Five factor markers in Croatia. *J. Pers. Assess.* 2007; 88(2): 168–177.
15. Sačer S. Povezanost vizualnih obilježja slika i osobina ličnosti korisnika pri promociji na društvenim mrežama. *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu.* 2022; 20(2): 47–60.
16. Andreis L, Jureta J, Mlačić B. Provjera upitnika IPIP-20 – skraćene verzije markera Velepeterog modela ličnosti. [poster]. 9. – 1. prosinca 2021.; 3. međunarodni znanstveno-stručni skup Odjela za psihologiju Hrvatskog katoličkog sveučilišta, Zagreb, Hrvatska.
17. Zacher H. Within-person relationships between daily individual and job characteristics and daily manifestations of career adaptability. *J.Vocat. Behav.* 2016; 92: 105–115.
18. Costa P, McCrae RR. The revised NEO personality inventory (NEO:PI-R). *The Sage handbook of personality theory and assessment.* 2008; 2: str.179–198.
19. Savickas ML. Career construction theory and practice. U: Lent RW, Brown SD, ur. *Career development and counselling: Putting theory and research into work.* 2. izd. Hoboken, NJ: Wiley; 2013. str. 147–183.
20. Babarović T, Blažev M, Dević I, Šverko I. The effectiveness of shortterm career development program in middle schools. 2017; izlaganje na konferenciji Career guidance in a changing world, Prag, Češka.

RESEARCH ON PROFESSIONAL INTENTIONS AND ADAPTABILITY OF MEDICAL SCHOOL STUDENTS

¹ Zlatka Kozjak Mikić

¹ University of Applied Health Sciences, Zagreb

Summary

The paper aims to examine the professional intentions and different aspects of the professional adaptability of medical school students. 350 students participated in the research, and the following instruments were used: Croatian versions of the CAAS, IPIP-20 scales and a questionnaire compiled for the purposes of this research. The data were analysed with t-tests, analysis of variance and regression analysis. Students whose professional intention is to continue their education at faculties related to their high school occupation have higher professional adaptability ($t_{(324)}=3.88, p<.000$), they are more satisfied with their high school occupation ($t_{(324)}=7.22, p<.000$), it is easier for them to make a decision about their professional future ($t_{(324)}=5.55, p<.000$) and they achieve a higher score on the trait conscientiousness ($t_{(324)}=3.62, p<.000$) compared to students with different professional intentions. Students who intend to enter the labor market immediately after high school have higher conscientiousness than the group of students who intend to continue their education outside the medical field ($F_{(2/173)}=5.18, p<.000$) and have higher control over their career path compared to the group of students who are still undecided ($F_{(2/173)}=3.66, p<.005$). Compared to both groups, their emotional stability

is higher ($F_{(2/173)}=5.72, p<.000$), they are more satisfied with their chosen high school profession ($F_{(2/173)}=40.04, p<.000$) and perceive making a decision about the professional future easier ($F_{(2/173)}=45.02, p<.000$). 39% of the variance of the criterion variable *Professional adaptability* ($R^2=0.39, F_{(7/342)}=32.07, p<.000$) can be explained by predictors: personality traits, satisfaction with the chosen high school occupation and the perception of the demands of making a decision about the professional future. A significant independent contribution is made by the predictors *conscientiousness*, *intellect*, *satisfaction with the chosen high school profession* and the *perception of the demands of making a decision about the professional future*, and the biggest one is by *conscientiousness*. The results complement previous knowledge about the professional adaptability of adolescent students in the specific context of health professions.

Keywords: professional intentions, professional adaptability, medical school students
